

УДК: 821.163.3:821(497)]:177.6(082)(049.3)

DOI:

**ПИШУВАЈКИ ЗА ДРУГИОТ, ПИШУВАМЕ ЗА СЕБЕСИ  
(Соработката на Александар Јерков со Институтот за  
македонска литература во Скопје)**

**Јасмина Мојсијева-Гушева**

Институт за македонска литература, Скопје

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3513-0708>

**Клучни зборови:** регионална соработка, компарација, развојни процеси, сомнеж, отсуство, потрага по неможното, парадоксалност

**Резиме:** Предмет на трудот е соработката на проф. Александар Јерков од Филолошкиот факултет во Белград со Институтот за македонска литература во Скопје, која се одвивала во рамките на проектите: „Феноменот Љубов и неговите креативни импликации во јужнословенските литератури на XX век“ и „Сродности меѓу современата македонска и балканските литератури (реално – имагинарно)“ пред повеќе од дваесет и пет години. Како повод на ова навраќање е доделувањето на наградата *Златна книга* за 2024 год. на колегата Јерков од страна на најстарата српска книжевна, културна и научна институција – Библиотеката на Матица српска. Во трудот подробно се претставени неговите три теориски студии објавени во одделни зборници, од кои првите два се посветени на темата љубов, додека во фокусот на третата е проблемот на вистината во епохата на модернизмот. Преку своевидна рефлексија, својствена за неговата аналитичка природа, тој доаѓа до повеќе релевантни заклучоци од кои ги потенцираме: отсуството на љубовта во книжевноста на XX век; потрагата по неа, која потсетува на потрагата по неможното и парадоксалната природа на модернизмот, кој самиот себеси се мистифицира и се преведува во мит. Во трудот се задржуваме и на дилемата од потребата на новото читање на романот „Она што беше небо“ на Владо Малески предлагајќи кон него да се пријде преку различни дискурси, кои се само најавени. Во трудот е презентиран и неговиот став за раѓањето на националната драма од духот на културата, изведен преку компаративна анализа на развојните почетоци на македонската и на српската драма. На

крајот од трудот се потенцирани основните елементи што го сочинуваат Јерковиот остар критички ум, како што се: љубопитниот дух, насочен кон една поширока филозофско-културолошка рамка, во која ги поставува содржината што ја обработува и долгиот комплексен исказ, кој честопати е проткаен со иронија.

**WRITING ABOUT THE OTHER, WE WRITE ABOUT  
OURSELVES**  
**(A collaboration between Aleksandar Jerkov and the Institute of  
Macedonian Literature in Skopje)**

**Jasmina Mojsieva-Guševa**  
Institute of Macedonian Literature, Skopje  
Ss. Cyril and Methodius University in Skopje  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3513-0708>

**Keywords:** regional cooperation, comparison, development processes, doubt, absence, search for the impossible, paradoxicality

**Summary:** The subject of the paper is the cooperation of Prof. Aleksandar Jerkov from the Faculty of Philology in Belgrade with the Institute of Macedonian Literature in Skopje, which took place within the framework of the projects: "The Phenomenon of Love and its Creative Implications in the South Slavic Literatures of the 20<sup>th</sup> Century" and "Affinities between Contemporary Macedonian and Balkan Literatures (Real – Imaginary)" more than twenty-five years ago. The occasion for this retrospective is the awarding of the Golden Book Award for 2024 to my colleague Jerkov by the oldest Serbian literary, cultural and scientific institution – the Library of Matica Srpska. The paper presents in detail his three theoretical studies, published in separate collections. The first two are dedicated to the topic of love, while the third focuses on the problem of truth in the era of modernism. Through a kind of reflection, inherent to his analytical nature, he comes to several relevant conclusions, of which we emphasize: the absence of love in the literature of the 20<sup>th</sup> century; the search for it, which is reminiscent of the search for the impossible, and the paradoxical nature of modernism, which mystifies itself and translates it into a myth. The paper also explores the dilemma of the need for a new reading of the novel "That Which Was Sky" by Vlado Maleski, proposing to approach it through various discourses that are yet to be explored. The

paper also presents his position on the birth of national drama, derived from the spirit of culture through a comparative analysis of the developmental beginnings of Macedonian and Serbian drama. At the end of the paper, the basic elements that comprise Jerkov's sharp critical mind are emphasized, such as the curious spirit directed towards a broader philosophical and cultural framework within which he situates the content he processes, and the complex, lengthy statements that are often interwoven with irony.

Траумата како дел од индивидуалното и од колективното човечко искуство е присутна постојано во историјата на човештвото. Таа се среќава насекаде, во сите општествени средини, во сите периоди од историскиот и од индивидуалниот развој на единката, во сите социоекономски слоеви на општеството. Во основа таа е дел од еволутивниот и од растечкиот процес и на поединецот и на колективот, кои се принудени да развијат начини на прилагодување и на преживување во исклучителните околности на животната средина и во непосакуваните односи со другите индивидуи. Справувањето со трауматските искуства претставува човечка интелигентна реакција во различни кризни ситуации, преку која, тој се труди да опстане и да го сочува својот интегритет и стабилност. При тоа се користат најразлични физички техники, се развиваат бројни психички стратегии, кои би помогнале да се постигне крајната цел, да се остане жив и неповреден.

## **1 Вовед**

Проучувањето на културно-историскиот развој на еден народ секогаш стои во корелација со соседните народи во регионот. Преку градењето на тие релации на соработка со другите земји и институции ги разменуваме знаењата и искуствата, ги прошируваме своите хоризонти и ги задоволуваме своите потреби за согледување на сопственото место и на сопствената вредност во одделната средина. Од тие причини, како и по поводот доделувањето на наградата *Златна книга* за 2024 год. на колегата Александар Јерков од Филолошкиот факултет во Белград од страна на најстарата српска книжевна, културна и научна институција – Библиотеката на Матица

српска, одбравме да зборуваме за соработката на проф. Александар Јерков со нашата институција – Институтот за македонска литература во Скопје. Пишувајќи за него и за неговата работа, истовремено пишуваме и за себе и за нашата дејност, истакнувајќи дека регионалната соработка е важен фактор за зближување на двата народи – македонскиот и српскиот, за разменување на идеи за одредени заеднички теми од областа на книжевноста.

## 2 Учесството на А. Јерков во проектите на Институтот

Во рамките на Институтот за македонска литература е формирано одделение „Македонско-балкански книжевно-историски врски“, кое, во текот на својата долгогодишна работа, реализираше повеќе научноистражувачки проекти, во кои беа вклучени научни соработници и професори од повеќе балкански универзитети. Во два од нив, свој придонес даде и проф. д-р Александар Јерков од Филолошкиот факултет во Белград.

Станува збор за проектот „Феноменот љубов и неговите креативни импликации во јужнословенските литератури на XX век“ од кој произлегоа и два зборници: првиот од научната работилница *Феноменот љубов и неговите креативни импликации како поврзувачки spiritus movens во литературите и културите на Балканот во XX век* (одржана од 23. до 26.4.1998 во Молика) и вториот, со наслов *Реторика на љубовта* (2001), и двата приредени од д-р Александар Прокопиев и д-р Јасмина Мојсиева-Гушева.

Авторските прилози во двете монографии, во издание на Институтот за македонска литература, ги презентираа и ги толкуваа бројните варијанти на љубовта/нељубовта, нејзините најави, скриени значења, асоцијации, алузии, како и последиците и реперкусиите од нејзиното дејствување/не дејствување во: поетските, прозните и драмските остварувања на балканските книжевни дејци, но исто така и во творештвото на ликовните уметници и на филмските работници. Целта на овој проект беше да се пронајдат интеркултурните преплетувања и содејства, како облик на комуникација и вкрстувања меѓу литературите и културите на народите што живеат на балканскиот простор, да се

разбере и да се истакне дијалектиката со која културите меѓусебно си ги разменуваат културните добра на доблестен начин. Неизбежната потреба од ваквите интеркултурни комуникации доаѓа од желбите за соживот на балканскиот простор преку еден од најживотворните феномени, како што е љубовта. Таа е обединувачка движечка сила присутна во творештвото на многу автори и како таква претставува плодна почва за истражувачите и за толкувачите на книжевноста и на другите уметности. Пишувајќи за љубовата/нељубовта во една широка концепциска рамка, авторите на прилозите од зборниците: А. Јерков, Г. Тевзасе, Е. Шелева, М. Шуваковиќ, Ј. Мојсиева-Гушева, Б. Павловски, А. Прокопиев, С. Мицковиќ, В. Тоциновски, Ј. Стојановска-Друговац, Л. Георгиевска-Јаковлева, А. Бановиќ-Марковска, Ј. Лужина, И. Цепароски, Ј. Котеска, Ј. Ефтимов, И. Велев, М. Китевски, В. Смилевски, А. Пољоска, С. Ариф, П. Крастев, В. Величовски, А. Личева, К. Протохристова, Е. Мајсторова и А. Редечи понудиле богатство од мисли, апликативни примери и теориски погледи на зададената тема. Барајќи ги сличностите и разликите во сфаќањето на љубовта во индивидуалните творечки светови на: И. Андриќ, Б. Конески, К. С. Рацин, П. Јаворов, М. Црњански, Т. Георгиевски, Б. Станковиќ, С. Сремац, С. Јаневски, Ж. Чинго, П. М. Андреевски, А. Гајтани, З. Златанов, И. Радоев, М. Маџунков, В. Андоновски, Г. Сталев, Б. Ристески-Платнар, Т. Варвициотис, В. Урошевиќ, М. Манчевски, Е. Кустурица, Н. Мартиновски, П. Мазев, Г. Чемерски, Д. Манев и редица други автори, истражувачите од посочената монографија посочиле и презентирале низа интересни ставови за тоа како љубовта придонесува за меѓусебното зближување на луѓето од овие простори. Таа потрага по љубовта секогаш влијаела врз размената на добрите емоции, но и обратно, кога отсутствува, преовладувале чувствата на омразата и на егоизмот. Затоа, се чини, дека таа потрага на современиот човек по љубовта е неизбежна, но некогаш е залудна, а копнежот по неа – неостварлива утопија.

Текстот на Александар Јерков „Празниот модел и тажната кралица: љубовта и мислата за книжевноста во дваесеттиот век“ теориски ја обработува темата на празнината или на отсуството

на љубовта во книжевноста од дваесеттиот век. Овој текст истовремено е и воведен во првата од споменатите монографии. Во него авторот дава преглед на состојбите во книжевноста во дваесеттиот век преку една продлабочена и опширна анализа со културолошки предзнак. Според неговите убедувања, за да се разбере современата мисла за книжевноста во дваесеттиот век, треба да се тргне од минатото. Во своето докажување на тезата дека односот меѓу современата книжевност и љубовта е комплексен и може да се толкува „како криза во книжевно-историското мислење денес“ Јерков (Јерков 1999: 12) ги користи поставките дека „кога мислата за книжевноста ја признава својата традиција само како мислење за книжевноста, тогаш предметот на проучување толку се ограничува, така што се губат основната смисла и целта на проучувањето“ (Јерков 1999: 11) и дека „сомневањата (кај современите толкувачи на книжевноста) не се јавуваат поради недостиг на толкувања, туку поради нивно изобилство во кое сериозното промислување сериозно пропаѓа“ (Јерков 1999:11).

Надоврзувајќи се на основната тема за љубовта и за нејзината функција да ги подобри човекот и светот, тој го истакнува парадоксот дека во литературните дела од XX век само трагичната љубов е сметана за вистинска љубов. При тоа прави паралела со античката книжевност кога љубовта најчесто е испреплетена со повредата на некои вредности, како што е честа на јунакот (грабнувањето на Ахиловата љубена Брисеида или неверството на Елена, коешто се смета за повреда на честа на Менелај, но сепак е простено во името на љубовта). Потоа го наведува примерот со заплетот и расплетот во романтичарскиот љубовен роман „Евгениј Онегин“ и честоцитираната матрица „А го сака Б. Б не го сака А: тогаш кога Б го засакува А, А веќе не го сака Б“ (Јерков 1999: 16), каде што доаѓа до видно поместување на она што се смета за доблест (олицетворени во ликот на нестабилниот и на површниот Онегин). Овде љубовта е неостварена токму поради превртливиот карактер на Онегин и е трагична поради почитувањето на цврстите општествени норми од страна на Татјана. Нивната љубов, за разлика од љубовта во

книжевноста на XX век, сè уште постои, но се разминува поради карактерните особини на главните јунаци.

Преку варијациите на моделот на „тажната кралица“, која умира по смртта на кралот, Јерков покажува каква би можела да биде љубовта видена низ призмата на теориско-методолошката рамка на проучување на книжевноста од XX век. Наведувајќи дека „тагата на кралицата, од деконструкциски аспект, би морала да се изневери себеси во книжевното дело и да открие некоја пукнатина во која смислата на тагата се преобразува во нешто друго или во својата спротивност; за феминизмот тагата на кралицата би била неподнослив пример за патријархална фалусократија (...); постколонијалната критика би укажала на европоцентризам во кого тие нужно се бел крал и кралица (...); за новиот историцизам тагата на кралицата би покажувала како општествената моќ и положба на кралското семејство се впишуваат во текстот што говори за неа и за тоа каква е културната поетика на таа тага“ (Јерков 1999: 19), за да заклучи на крајот дека модерниот човек е едно фрустрирано битие, кому му е потребен моделот за неостварената љубов во едно апсурдно сиже какво што е апсурдно и времето во коешто живее тој, поставувајќи го при тоа клучното прашање: Дали веќе не е дојдено времето кога треба да се пронајде една нова книжевна форма во која љубовта ќе биде нужна, а среќниот крај неминовен? За да се случи тоа, според него, е потребено книжевната мисла „да бара по симболичките корени, по една нова визура на книжевната антропологија, која моќно зборува за квалитетот на душата на една кралица, која, пак, може да умре од тага за својот починат крал“ (Јерков 1999: 18).

Проникливи се размислувањата на Александар Јерков и во неговиот втор текст „Љубовта што би го исполнила светот – потрага по неможното“, објавен во монографијата *Реторика на љубовта*. Тоа е, всушност, поетички есеј посветен на потрагата по љубовта, која ја изедначува со потрагата по невозможното. Според него „целокупното творештво, како подобрата страна на човековата природа, е одредено и во целост подложно на копнежот по нестварното“ (Јерков 2001: 63) како што и љубовниот и копнежот по женската убавина е, исто така, поврзан

со сликата на отсуството. Ваквата констатација ја поткрепува со примери произлезени од митологијата и од фолклорот алудирајќи на: претставите за химерите, просирните воздушности појави на божиците, самовилските сенки и разни други привиди. Во прилог на своите тврдења ги наведува митските приказни за чудесното раѓање на Афродита или на нејзиниот пандан од римската митологија – Венера, од морската пена, истакнувајќи ги како највпечатливи слики за недофатливоста на женското битие (Koterel 1998: 198).

Посочувајќи ги: љубовта, страста, изневерата, сплетките, заблудите и рожбите, присутни во семејните стории и во односите на старогрчките богови, апелира за престанок на количеството страдање и смрт. Според него, „тоа е она што љубовта мора да го надмине, да го остави зад себе и да ја покаже својата суштина“ (Јерков 2001: 67), а суштината на љубовта не би можеле целосно да ја дофатиме – таа се насетува и се толкува како невидлива сила на неодолива, топла, заемна привлечност и зближување меѓу луѓето со позитивен резултат. Но, љубовта во книжевноста е претворена во елегична и копнеж по неа. За неа, како што наведува Јерков, „поважен е Орфеј и неговата тага, што придвижува, отколку среќниот Орфеј што спокојно живее и стихот што го испева“ (Јерков 2001: 68). Потрагата на Орфеј по убавата нимфа Евридика во долниот свет и неговата неизмерна тага кога конечно ја губи саканата е книжевната слика на залудноста на потрагата по љубовта. Тоа е љубов на која не и е судено да се врати, туку да исчезне засекогаш и да остави зад себе само длабока разочараност.

Неможноста да се оствари љубовта, Јерков ја препознава и во ренесансната книжевност, какви што се примерите за спиритуалната љубов на Данте кон Беатриче и недостижната и неостварената љубов на Петрарка кон Лаура. Љубовните маки и страдања на писателите не престанале да болат и да печат и по прераната смрт на саканите, туку напротив, уште повеќе надоаѓале како незапирлив наплив од чувства што единствено можат да се смират преку испишувањето на најубавите страници од светската љубовна поезија. Смртта се јавува како единствено решение за забранетата љубов на Шекспировите Ромео и Јулија.



Уметничката фантазија и овде ја турка љубовта под превезот на неостварливото и неможното или како што вели Јерков: „... смртта станала највисок израз на симболичката потреба за нестварното“ (Јерков 2001: 80).

Состојбата не е поинаква ниту во современата книжевност, затоа, со право, авторот заклучува дека потрагата по возвишената љубов и по идеалната љубовна прегратка во која се стекнува вистинско задоволство е залудна. На крајот од овој есеј останува да лебди во воздух прашањето: „Каква култура на љубовта е можна наспроти сè?“ (Јерков 2001: 81).

Вториот проект во кој учествуваше А. Јерков носи наслов „Сродности меѓу современата македонска и балканските литератури (реално – имагинарно)“ од кои исто така произлегоа две монографии „Реално – имагинарно“ (2006) и „Имагинарното во балканските литератури“ (2006), приредени од Ј. Мојсиева-Гушева. Целта на овој проект беше да ја посочи преплетеноста на реалното и имагинарното, да го поврзе реалниот со измислениот свет преку преобразбите, да го преиспита функционирањето на теориите за имагинарното на: Ж. П. Сартр, К. Г. Јунг, Г. Башлар, Ж. Диран, Ж. Лакан, во практика, да ја потврди идејата за сродноста меѓу македонската и другите литератури, од една страна, инсистирајќи истовремено и на конкретните разлики, од друга страна. Во него, исто така, зедоа учество бројни истражувачи од Балканот: Ј. Мојсиева-Гушева, Ј. Котеска, Е. Лафазановски, С. Стојменска-Елзесер, А. Јерков, Ј. Ефтимов, Н. Аретов, Д. Ајдачиќ, С. В. Спасовска, М. Хоца, Ј. Марковска, Е. Мајсторова-Стојановска, Н. Субиото, К. Мираковски.

Прилогот на Јерков, објавен во првата монографија, носи наслов „Парадоксот на модернизмот и митот (демитологизација, ремитологизација и митот на формата)“ и ги истражува односите на модернистичката книжевност спрема митот и односот на митот кон историјата и книжевноста, во контекст на присутноста на реалното и на имагинарното во нив. Своето излагање го започнува со тезите дека на почетокот на книжевноста стои митот, кој, според традиционалните претстави, е „плод на имагинацијата, која е својствена за раната епоха на човечкиот род

и дека во однос на стварноста тој е помалку вистинит од историја“ (Јерков 2006: 92); и дека модернизацијата секогаш се сфаќа како „процес на повлекување на еден постар митски слој и никнување на еден друг понов (...), кој секогаш бара поголемо присуство на реалност“ (Јерков 2006: 91).

Но, според современите толкувања и самата историја е раскажување и имагинација за минатото исто како и митот што произлегува од реални настани во минатото, од што се чини дека тие како да си ги замениле местата. Јерков понатаму во текстот констатира дека „односот реално – имагинарно не само што е реверзибилен, тој е темелно дестабилизиран“ (Јерков 2006: 94). Исто така истакнува дека „во митот и реалното и имагинарното живеат во еден вид предсимболичко единство, а во литературата нивното единство секогаш е проблематизирано“ (Јерков 2006: 101). Како пример ја посочува дилемата за вистината на книжевното прикажување во класицизмот и во реализмот, од една страна, и вистината во: барокот, романтизмот и модернизмот, од друга страна. Но, не заборава да ја потенцира и перформативната улога на книжевноста и тоа дека „она што го искажува има моќ да го претстави како стварно да постои“ (Јерков 2006: 102). Оттука извираат и моќта на книжевноста, нејзината социолошка димензија и естетска возбудиливост.

Тој сепак го остава отворено прашањето за овој однос, свесен за мноштвото теории што го проучуваат митот, како и за широкото значење и толкување на самиот модернизам и неговата сложена структура и неговите развојни фази. Имено, во самата суштина на модернизацијата останува традиционалното сфаќање на односот реално – имагинарано. Исто така нагласува дека „историската одлика на модернизмот упатува на тоа дека тој сам по себе би морал да биде спротивставен на митот“ (Јерков 2006: 94).

Парадоксот се согледува во фактот што модернизацијата претпоставува напуштање на митот, но авторот на овој текст, преку примери од раната српска модерна книжевност (М. Ускоковиќ, С. Винавер, Р. Петровиќ, М. Црњански, М. Настасиевиќ и др.) практично покажува дека модернизмот доаѓа

во непосреден плодноносен однос со митот преку процесите на ремитологизација, демитологизација и митот на формата. Модернизмот, во својата противречност, самиот себеси се мистифицира и се преведува во мит.

### **3 Учеството на А. Јерков на симпозиумите на Институтот**

Александар Јерков учествуваше и на два симпозиуми во организација на Институтот за македонска литература, со свои прилози. Во текстот „Смислата и можностите на ново читање на романот на Владо Малески“, објавен во зборникот *Творештвото на Владо Малески*, авторот се обидува теориски да го елаборира проблемот за потребите од актуелното читање на книжевното дело (романот *Она што беше небо* на Владо Малески) тргнувајќи од неколку појдовни точки.

Најпрвин прави дистинкција меѓу проучувањето на книжевното дело некогаш и денес посочувајќи дека наспроти проучувањето на книжевното дело во XIX век, кое било сведено на сфаќање на условите на неговото создавање, во XX век, во проучувањето на делото се вклучени: формата на делото, хоризонтот на очекување и истражувањата за рецепцијата на делото. Потоа авторот истакнува дека книжевната херменевтиката се раздвојува во две насоки: реконструктивна, која се занимава со смислата на некој исказ во времето кога настанал (поблиска до историјата на литературата) и втората, која се грижи за тоа каква смисла имал тој исказ во денешниот современ миг (поблиска до критиката). Го спомнува и Гадамер и неговото методичко начело, коешто се состои од потребата да се сфати она што е најдобро кај некој писател и од таму да се појде кон толкување на целината.

Од тие причини, во толкувањето на романот *Она што беше небо* тој поаѓа од констатацијата дека ова дело на Малески било вреднувано високо поради тоа што македонската критичка мисла во него ја препознала модерноста на исказот, но и од идеолошки побуди, кои, во тоа време, биле важна грижа на социјалистичката заедница. Попатно започнува со низа дилеми поврзани со прашањето како да се чита денес, овој роман, кога политиката на интерпретација е сосема променета, споменувајќи ги при тоа:

обновената религиозна инспирација наспроти комунистичката идеологија; подемот на национализмот на Балканот наспроти пропагирањето на југословенското заедништво; постиндустриското изобилие, кое е во спротивност со класното осознавање; како да се оцени партиската жртва во време кога се цени граѓанската удобност. Оттука произлегува и логичното прашање: Дали овој роман оставен без идеолошката рамка карактеристична за времето кога е создаван може да ги сочува својот статус и потребата одново да биде читан и да биде толкуван?

Барајќи го одговорот на ова прашање авторот потсетува на општите карактеристики што се потребни едно дело да влезе во канонот на националната книжевност, како што се читателското уживање и историско-поетичките карактеристики, при што потенцира дека по однос на: поетскиот израз, карактерот на книжевните ликови, повеќепланската нарација, параболата за смислата на небото ова дело спаѓа во модернизмот, но истовремено тоа е идеолошки обременето, на што денес се гледа како на „мртва утопија“ (Јерков (а) 1999: 91). Тоа е несомнено забележано и од водечкиот македонски критичар М. Ѓурчинов, кој, меѓу фалбите, ја споменува и критиката за „идеолошкиот априоризам и донекаде изнасилен и исконструиран заплет“ (Ѓурчинов 1988: 100). Јерков понатаму критикува дека „основно обележје на творештвото на В. Малески е неговата опседнатост со Народноослободителната војна и со Револуцијата“ (Јерков (а) 1999: 92), цитирајќи ги искажувањата на Малески, кој исто така самиот кажува дека „нема сили“ (Ѓурчинов 1980: 229) да се зафати со епско опевање на Револуцијата и затоа пишува за малите луѓе и за нивните проблеми. Токму ова признание на Малески, Јерков го квалификува како „спасоносно“ (Јерков (а) 1999: 92) за неговата поетика. Натаму ги коментира изразите „поетска ситуација на личноста“ (Ѓурчинов 1968: 190) и „твојата сила е во зборовите“ (Ѓурчинов 1978: 33), произлезени од критичките квалификации на неговиот најголем толкувач и се запрашува „дали јазикот е единствен и последен највиш сведок на човековото битие?“ (Јерков (а) 1999: 94), односно „постои ли вистина скриена под самите зборови, која романот на Малески

додека говори за своите јунаци во војната ја премолчува?“ (Јерков (а) 1999: 95).

Обидувајќи самиот да даде едно ново историско и постколонијално скептичко читање на романот, ги поставува прашањата: „Што ако се појави класа на читатели на кои веќе не им е до војна (...) и се потсмеваат на секоја Револуција?“ (Јерков (а) 1999: 96); „Што ако на крајот произлезе сметката за премолчаниот живот кој не е сведен на зборови туку сака да биде среќа и радост на постоењето (...)“ (Јерков (а) 1999: 96).

Во истиот контекст се редат низа прашања од типот: „Зошто една култура на *Револуцијата*, поткрепена со сведоштва, би присилувала на заборавање на еден подлабок културен слој скриен зад зборовите препишани од некаков дневник, зад цртежите на тоа како се движела единицата, зад споменатите во фуснота?“ (Јерков (а) 1999: 99); „(...) дали овде треба да се чита воопшто приказната за партизаните или треба да се чита палимпсестот на заборавањето богомилство?“ (Јерков (а) 1999: 96), за на крајот да констатира дека кон толкувањето на овој роман не треба да се поаѓа само од истакнувањето на проблемите на свеста и на идентитетот на јунакот, на техниките на раскажување, туку кон него може да се пријде преку различните дискурси, на пример, преку филозофскиот и метафизичкиот слој, кои само се најавени.

Во излагањето објавено во зборникот од симпозиумот *Војдан Поп Георгиев-Чернодрински: живот и дело* со наслов: „Раѓањето на драмата од духот на културата“ Јерков алудира на Ничевиот наслов *Раѓањето на трагедијата од духот на музиката* сакајќи да го истакне местото на Чернодрински во историскиот тек и развој на македонската драма. Најпрво тој прави споредби со почетоците на античката драма, која се раѓа кога развојот на демократијата во Атина доживеал подем, со развојот на драмската книжевност во културите на другите балкански литератури (српската и македонската, на пример), кои се јавуваат многу подоцна. А потоа, ги споредува состојбите во српската книжевност, каде што драмата се јавува во времето кога „се обновува културниот живот на српската заедница во

емиграција“ (Јерков (а) 2001: 126) со почетоците на македонската драма, кои „коинцидираат со борбата за националното ослободување“ (Јерков (а) 2001: 127). Тој ги споменува попатно Јордан Константинов-Џинот со своите заложби за образование преку драмата *Минерва и деветте музи* (во која се повикува на македонско национално единство) и Чернодрински, кој, преку своето драмско творештво и преку патувачкиот театар го негува јазикот и духот на македонскиот народ (преку теми посветени на емиграцијата и отпорот кон насилството), за на крајот да дојде до заклучокот дека „состојбата во помалите национални култури е иста: од просветна работа, училишен, образовен театар до поставување на прашањето за националната судбина“ (Јерков (а) 2001: 127) и поентата дека националната драма се раѓа од духот на културата.

### **Заклучок**

Од овој краток преглед на нашата соработка со проф. Александар Јерков се открива неговиот љубопитен дух и интерес за другите – соседните литератури и култури. Сфаќајќи ги суштината на литературата/културата и нејзините толкувања во стилот на Ековото „отворено дело“, односно во отворениот дијалог со другите (со читателите/со публиката), Јерков, преку своите текстови/кажувања, полемизира со другите, со нивните ставови, сфаќања и претстави за нештата. Проблемите за кои се зафаќа ги сместува во една поширока културолошко-филозофска рамка, поставувајќи си себеси и на аудиториумот низа прашања, кои му даваат тежина, понекогаш и повеќезначност на текстот/исказот. И како што по читањето на романот на секој добар писател, остануваме возбудени, бидејќи нивните дела допираат до нас, така и по искажувања на проф. Јерков понекогаш остануваме замислени бидејќи неговите текстови будат несекојдневен интерес кај читателите/слушателите. Со својот остар критички дух, изразен преку неговиот долг, комплексен, повеќеслоен и не ретко ироничен исказ/текст, тој несомнено придонесува за едно поинаквото сфаќање и толкување на литературата.

## Литература/References:

- Ѓурчинов, Милан. (1968). „Пред прозното дело на Владо Малески“, Владо Малески: *Она што беше небо*. Скопје: Култура.[ Gjurchinov, Milan. (1968). "Before the Prose Work of Vlado Maleski", Vlado Maleski: What Was the Sky. Skopje: Kultura]. (In Macedonian)
- Đurčinov, Milan. (1978). „Jedanajst belina sa crvenim“ vo M. Đurčinov. *Ogledi i kritike*. Beograd: Narodna knjiga.[Đurčinov, Milan. (1978). "Eleven white with red" by M. Đurčinov. Trials and reviews. Belgrade: Narodna knjiga]. (In Serbian).
- Ѓурчинов, Милан. 1980. „Во просторот на неспокојната реч“. Во Малески Владо. *Одбрни раскази*. Култура: Скопје.[ Đurčinov, Milan. 1980. "In the space of the restless world". In Maleski Vlado. Selected stories. Culture: Skopje]. (In Macedonian)
- Đurčinov, Milan. (1988). *Nova makedonska kniževnost*. Nolit: Beograd. [Đurčinov, Milan. (1988). *Nova makedonska kniževnost*. Nolit: Beograd].(In Serbian)
- Јерков, Александар. (1999). „Празниот модел и тажната кралица: љубовта и мислата за књижевноста во дваесттиот век“. *Феноменот љубов во балканските литератури и култури*. Институт за македонска литература: Скопје. [Jerkov, Aleksandar. (1999). „The Empty Model and the Sad Queen: The Love and the Thought Regarding the Literature in the Twentieth Century“. The Phenomenon of Love in Balkan Literatures and Cultures, Institute of Macedonian Literature: Skopje. (In Macedonian)
- Јерков, Александар(а). (1999). „Смислата и можностите на ново читање на романот на Владо Малески“, *Творештвото на Владо Малески*, Институт за македонска литература: Скопје.[Jerkov, Aleksandar (a). (1999). "The Meaning and Possibilities of a New Reading of Vlado Maleski's Novel", The Works of Vlado Maleski, Institute for Macedonian Literature: Skopje]. (In Macedonian)
- Јерков, Александар. (2001). „Љубовта која би го исполнила светот – потрага по неможното“, *Реторика на љубовта*, Институт за македонска литература: Скопје.[Jerkov, Aleksandar. (2001). "The Love That Would Fill the World – A Search for the Impossible", Rhetoric of Love, Institute for Macedonian Literature: Skopje]. (In Macedonian).
- Јерков, Александар(а). (2001). „Раѓање на драмата од духот на културата“, *Војдан Поп Георгиев-Чернодрински: Живот и дело*, Институт за македонска литература и Дом на култура: Скопје, Струга.[Jerkov, Aleksandar (a). (2001). "The Birth of Drama from the Spirit of Culture", Vojdan Pop Georgiev-Chernodrinski: Life and Work,

Institute of Macedonian Literature and House of Culture: Skopje, Struga]. (In Macedonian).

Јерков, Александар. (2006). „Парадоксот на модернизмот и митот: (демитологизација, ремитологизација и митот на формата) “, *Реално/имагинарно*, Дијалог: Скопје.[ Jerkov, Aleksandar. (2006). "The Paradox of Modernism and Myth: (Demythologization, Remythologization and the Myth of Form)", *Real/Imaginary, Dialogue: Skopje*]. (In Macedonian).

Koterel, Artur. (1998). *Rečnik svetske mitologije*, Nolit: Beograd.